

Familie bij het huisvuil

De Standaard, 21 nov 03, Geert Sels

Begin jaren negentig nam Ivo Van Hove kort na elkaar drie stukken onder handen van de Amerikaanse familiechroniqueur en melodramaschrijver Eugene O'Neill; een vierde project werd geaborteerd. Voor „Begeren onder de olmen” dreef Van Hove nog acht koebeesten het podium op, een decennium later kiest hij voor chatsessies en animatiefilmpjes. Maar wordt „Rouwen siert Electra” daar ook beter van?

Alleen de dood geeft permissie om het podium te verlaten

Terwijl de rest van Amerika het na de beurscrash kariger ging doen, besloot Eugene O'Neill in 1929 dat hij zich zou bezig houden met het grotere werk. Schrijvend rijk geworden, boog hij zich in zijn kasteel over de Oresteia van Aeschylus. In die antieke trilogie droeg niet het grote, maatschappelijke thema zijn belangstelling weg, maar wel de kleinere structuur van de familie. Want O'Neill bleef zich interesseren voor mensen en hoe ze zich onderling organiseren. Hij had het daarbij over het recht van een individu om zich los te rukken uit de ziekmakende greep van zijn familie. O'Neill situeert zijn actualisering in de nasleep van de Amerikaanse Burgeroorlog en Toneelgroep Amsterdam trekt het verhaal nu wat dichters naar ons toe.

De scenograaf Jan Versweyveld ontwierp een gesloten decor. Zijn grijze frontale wand is tijdloos en straalt een verstikkende saaiheid uit. Hij bakent een binnenruimte af waarin alle personages vastgelijmd lijken. Elk van hen, voor zover nog niet aan de lijkenberg toegevoegd, blijft onafgebroken op het podium zelfs generaal Ezra Mannon, de incarnatie van Agamemnon, hoewel die volgens de handeling nog volop aan het oorlogsfront zit. Alleen de dood geeft permissie om het speelvlak te verlaten. Voor de rest worden er geen excuses aanvaard.

Op die saaie decorwand gebeuren nochtans boeiende dingen. Hij leent zich namelijk uitstekend voor projecties. De videasten Trish Fox en Tal Yarden vertonen er een wandeltraject, waarbij de toeschouwer de indruk krijgt door het familiepand van de Mannons te schrijden, voorbij het neo-Hellenistische huis, de tuinlanen in. Zo ontstaat een dialoog tussen de benepen binnenruimte en het lokkende weidse daarbuiten, tussen de eigentijds ogende lieden en het New England van 1865.

Van Hove zet in Rouw siert Electra zijn maniakale experimenteerdrang voort. Tegen de decorwand hangt immers ook nog een schoolbord waarop de acteurs verzocht worden om een droedel aan te brengen. Voorwaar, dit hadden we nog niet eerder gezien, maar we

betwijfelen of het de toneelkunst vooruithelpt. Zo is het ook volstrekt onduidelijk waarom twee personages hun verbale woordenwisseling onderbreken en vervolgens chattend verder communiceren. Of waarom een acteur een stapje opzijzet om een illustrerend animatiefilmpje te laten zien. Het stremt de handeling, is weinig functioneel en ontbeert organische samenhang met de rest.

De overheadprojector waarachter de neuriënde huisknecht (de matrozenliederen van de ex-zeebank O'Neill) postvat, werkt dan weer uitleggerig. Terwijl hij klaar probeert te zien in alle intriges, tekent Hugo Koolschijn als een schoolmeester cirkeltjes bij familiestambomen. De verwantschappen tussen de Atriden/de Mannons zijn dan ook een kluwen van jewelste: een vrouw begint tijdens de afwezigheid van haar man een nieuwe relatie. Dat zet een keten van betwistingen in gang. Niet alleen omdat de man terugkeert, maar ook omdat de dochter het gedrag van haar moeder aanklaagt. Zoals bekend uit het Electra- en Oedipusmotief nemen de kinderen de plaats in van hun ouders. Finaal staan ze elkaar naar het leven.

In deze zielenroerselen mag Eugene O'Neill graag roeren. Met bijna wellustig genoeg daalt hij af in de grotten van de psyche, om daar de gruwelijkste demonen aan te treffen. Zijn tekst spat van het papier. De eerste replieken zijn al meteen doordrongen van veelbetekende vooruitwijzingen en later zullen ze alleen maar aanzwellen in symboliek. O'Neill heeft er een handje van weg om alles expliciet en kamerbreed te vertellen.

Ivo Van Hove gaat daar in zijn regie volop in mee. Hij speelt de tekst voluit, zodat die niets verhullend de dimensie van een soap krijgt. De drie bedrijven, ze duren haast exact even lang, zouden elk de allure van een feuilleton kunnen hebben. Op basis van grondige lectuur pikt Van Hove tal van voorzetten op voor een symbolische weergave. Van attributen (een wel bijzonder polyvalent laken), de opstelling van acteurs (wie staat aan wiens kant?) tot identificaties van personages (de dochter draagt het kledingstuk van de moeder): het wemelt ervan.

Deze Rouw siert Electra legt de lat hoog om een universeel verhaal op een zeer eigentijdse manier te vertellen. De productie verliest zich soms in symbolische details en wordt bijna een „geschiedenis van het schrijven” met alle technieken die ze benut. Alle pogingen ten spijt is de oprechtheid van het slotbeeld het sterkst. Lavinia/Electra blijft alleen over, het kwaad is uitgeroeid, ze kijkt haar schuld in de ogen. Ondertussen worden de restanten van de familie(leden) bijeengeveegd voor het grof huisvuil.